

Integratsiyalashgan ta'lim asosida ta'lim jarayonini tashkil etishning o'ziga xos didaktik tamoyillari

Ruzimova Marjonoy Yo'ldash qizi

Urganch davlat pedagogika instituti magistri

Annotatsiya. Ushbu maqolada integratsiyalashgan ta'lim, ta'lim jarayonini tashkil qilishda integratsiyadan foydalanish, ta'lim sifatini oshirishda integratsiyalashgan ta'limning didaktik tamoyillarining o'ziga xos xususiyatlari nazariy asoslangan.

Kalit so'zlar: Integratsiya, tamoyil, integrativ dars, samara, ko'nikma, malaka, amaliy mashqlar, rivojlanish.

Специфические дидактические принципы организации образовательного процесса на основе интегрированного обучения

Аннотация. В данной статье теоретически обосновываются уникальные характеристики дидактических принципов интегрированного обучения, использование интеграции в организации образовательного процесса, повышение качества образования.

Ключевые слова: Интеграция, принцип, интегративный урок, эффект, умение, компетентность, практические занятия, развитие.

Specific didactic principles of organizing the educational process based on integrated education

Abstract. In this article, the unique characteristics of didactic principles of integrated education, the use of integration in the organization of the educational process, and the improvement of the quality of education are theoretically based.

Keywords: integration, principle, integrative lesson, effect, skill, competence, practical exercises, development.

Jahonda zamonaviy dinamik ijtimoiy-madaniy sharoitda kuchli sarmoyaviy resurs – inson salohiyatidan maksimal darajada foydalanish zarurligini anglab yetmoqda. Ushbu

tendentsiya shaxsning nazariy-metodik tayyorgarligi muammosini ayniqsa dolzarb qilib qo'yadi. Chunki nazariy-metodik tayyorgarlikka ega mutaxassisgina ta'limning yangi sifatiga erishish uchun shart-sharoitlarni taklif etishi, ilmiy faoliyatni rivojlantira oladi. Mazkur jarayonda eng muhim birinchi navbatda bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini nazariy-metodik tayyorgarlik darajasini nazarda tutadi. Chunki pedagog kadrlarning ilmiy-uslubiy tayyorgarligi kelajak avlodni o'quv-tarbiyaviy istiqbollari belgilaydi, jamiyatning ilg'or rivojlanishiga xizmat qiladi.

Dunyoda integrativ ta'limning rivojlanishi ijtimoiy hamda axborot kommunikatsiya sohalarining o'zaro tizimli aloqadorligi, ilm-fanning istalgan yo'nalishida kuzatilayotgan integrativ jarayonlarning barchasi jamiyatning zamonaviy ta'limni oldiga qo'ygan talablarini qondirishga qaratilgan o'quv-tarbiya jarayonini samarasini ta'minlashning ustuvor strategiyasini belgilaydi. O'qituvchilarni tayyorlashning sifat jihatidan yangi darajasidagi ta'lim muassasalari jumladan, Garvard Oliy ta'lim maktabining "Project Zero" tadqiqotchilari turli xil sharoitlarda fanlararo aloqadorlikni o'rganib kelmoqda. Bu esa star-wiki.ru saytida o'z ifodasini topadi. Ular fanlararo bog'liqlik zamonaviy fikrlaydigan bo'lg'usi boshlang'ich ta'lim o'qituvchilari uchun juda muhim ekanligini ta'kidlab o'tishadi. Shuningdek, "UC Berkeley Web Research Environment" (WISE) bilimlarni integratsiyalash nazariyasiga muvofiq ishlab chiqilgan. Bu esa dunyo ta'lim tizimi oldida bo'lg'usi boshlang'ich ta'lim o'qituvchilari tafakkurini rivojlantirish, ularni nazariy-metodik faoliyatga tayyorlashda integrativ yondashuvning ilmiy-amaliy imkoniyatini belgilab beradi.

Didaktik jarayonning integratsiyalashuvi nafaqat nazariy va metodik o'quv jarayonni bir butun sifatida amalga oshirishni, balki jarayonning samarali olib borilishini ham ta'minlaydi. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim jarayonining serqirra va o'ziga xosligini inobatga olgan holda, bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini tayyorlashda metodik fanlarni integratsiyalash nazariy-metodik tayyorgarlik jarayonining samarali kechishini ta'minlaydi. Turli fan elementlarini yaxlit holda birlashtiruvchi hamda o'ziga xos o'rganish predmetini o'z ichiga olgan holda fanlarni xususiyatlariga ko'ra bog'lovchi kurslar integratsiyalashgan kurslarning mazmunini anglatadi.

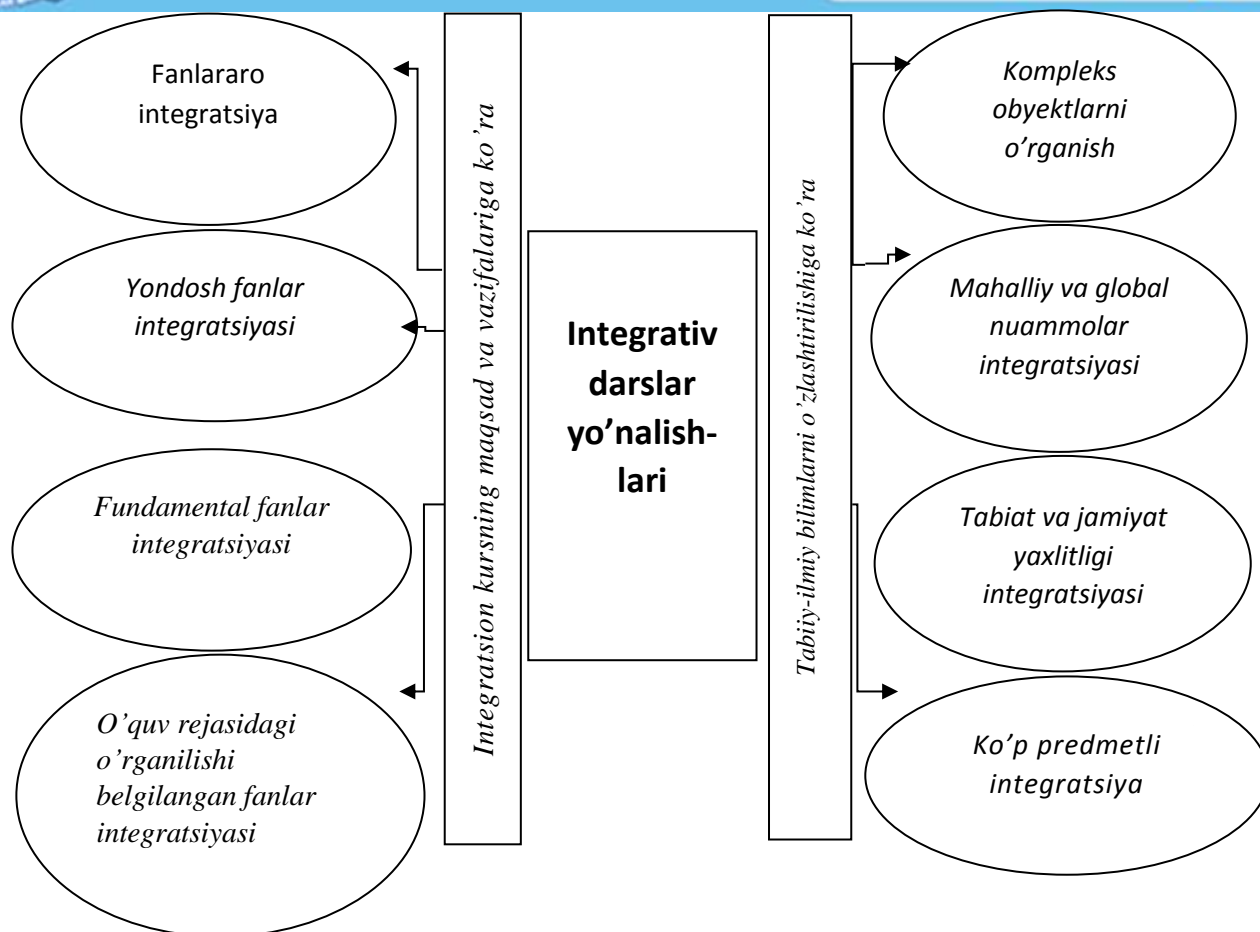

Pedagogikada integratsiyalashgan kurslar tasnifini turli xususiyatlariga ko'ra amalga oshirish mumkin:

- kursning maqsad va muammolariga ko'ra;
- tabiiy-ilmiy tizimdagi fanlarning umumiy vazifalariga ko'ra;
- fan tarmoqlarining o'zaro aloqadorligiga ko'ra; o'quv predmetlarining integratsiyalash usullari va yo'llariga ko'ra;
- fanlarning o'quv rejasidagi o'rniga ko'ra;
- o'quv predmetlari yoki mavzularini o'rganish uchun ajratilgan vaqtga ko'ra;
- beriladigan bilimlarning murakkablik darajasiga ko'ra va h. k.

O'quv predmetlarini tasniflashda va ulardan foydalanishda shuni e'tiborga olish kerakki, bu kurslarni tashkil etuvchilar odatda bir qancha maqsad va vazifalarni qo'yadilar. Shu sababli kurslar integratsion kursning maqsad va vazifalari tabiiy-ilmiy bilimlarni o'zlashtirilishiga ko'ra tavsiflanadi. Bilimning o'quv rejasidagi o'rnini, ajratilgan soatlarning hajmi, shu kursni to'la o'zlashtirish vaqti, o'quvchilarning o'zlashtirish darajasi – ko'p maqsadli va xilma-xilligi, ko'p tarmoqliligi hamda ko'p funktsionalligi bilan tavsiflanadi.

Didaktik tizimda integrativ darslar bir nechta yo'nalishlarda ifodalanadi:

fanlararo integratsiya – bunda ikki yoki undan ortiq asosiy fanlar g'oyalari, nazariya va tushunchalari birlashtiriladi, integratsiyali rejalashtirish orqali amalga oshiriladi;

-yondosh fanlar integratsiyasi – o'zaro yaqin aloqada bo'lgan fanlarni integratsiyalash asosida yangi fanlarni vujudga keltirish. Buning asosida yangi tabiiy hamda ilmiy fanlar vujudga keladi;

-fundamental fanlar integratsiyasi – zamonaviy bilimlarning barcha tarmoqlari uchun asos bo'luvchi fanlar va ushbu fanga tegishli bo'lgan umumiy ilmiy tushunchalar, qoidalar va nazariyalarni integratsiyalash;

-yaxlit bir butun tizim bo'lgan kompleks ob'ektlarni o'rganish. Bunda "koinot, "jamiyat", "inson", "muhit", "tabiat" kabilarga oid bilimlar integratsiyalashtirib o'rganiladi;

-mahalliy (tabiiy – ilmiy bilimlar) va global (muhim) muammolar – ilmiy, ekologik, polietnik, sanoat va mamlakatning madaniy rivojlanishi bilan millatning bugungi kundagi tutgan o'rni haqidagi qarashlar integratsiyalashtirib o'rganiladi;

- tabiat va jamiyat qonuniyatlaridagi yaxlitlikni tushunish va yaxlit shaxsiy munosabatni shakllantirish uchun tashkil etiladigan integratsiya;
- ko'rgazmali yondashishga olib keluvchi metodlar va usullar – evristik suhbatlar (savol-javob uslubi), rejali boyitadigan suhbatlar, ekskursiyalar, ijodiy ishlar, mustaqil ishlar,antomimika, sahna ko'rinishlari, namunali qiroat bilan o'qish, insho yozish, diktant, bayon yozish, matematik masalalarni echish topshiriqlarni o'zaro uyg'unlikda qo'llash;
- tabiat va inson o'rtasidagi o'zaro aloqadorlikni hamda yaxlit integratsion asosda faoliyatni tashkil qilish zaruriyatini anglashga o'rgatish;
- o'quv rejasidagi o'rganilishi belgilangan ijtimoiy gumanitar, tabiiy-amaliy va texnik fanlarni mazmunan o'zaro ta'sirini inobatga olgan holda integratsiyalash;
- o'quv jarayonini samarali rivojlantirishning eng maq'bul usuli muammoni (o'rganiladigan mavzuni) taqdim etishni innovatsion yondashuvlarini sifatli qo'llay olish;
- ta'lim jarayonida tabiiy – ilmiy va gumanitar fanlarni o'zaro bog'lashda o'quv faoliyatini insonparvarlashtirish;
- tabiat-jamiyat tizimining ob'ektiv o'zaro munosabatlarni o'zlashtirishi bilim oluvchilar shaxsini shakllantirishni nazarda tutuvchi integratsion mashg'ulotlar tashkil etish;
- bilim oluvchilarda integratsion bilim, ko'nikma, malaka, tasavvurlarni hosil qilish;
- har bir o'quv materialini o'zlashtirishda talabalarda motivatsiyani hosil qilinishi ushbu materialni o'zlashtirilishiga katta yordam beradi, o'quv material haqida yaxlit tushuncha hosil bo'ladi va xotirada mustahkam saqlanadi, emotsional anglashga, fikrlash qobiliyatining o'sishi, nutq va tasavvurining rivojlanishiga olib keladi.

Integratsion kurslarning tashkil etilishi talabalarni nazariy-metodik tayyorgarligi davomida quyidagi tafakkur shakllarini hamda nazariy-metodik malakalarni tarkib toptirishga yordam beradi:

- Tabiiy ob'ektlar haqida ma'lumot berish orqali o'quvchilarning shaxsiyatini shakllantirish;

-Pedagogik – psixologik tizimda fanlararo o'zaro aloqani shakllantirish;

-O'quv materiallarini anglash, jarayonga moslashish ko'nikmasini shakllantirishda yangi materialni tushuntirishda manbalarni turli fanlar kontektidan izlash;

-Mutaxassislik fanlarini o'qitishda integrativ kurslarni tizimli yo'lga qo'yish;

mutaxassislik fanlarini o'qitishda talabalarning kompleks bilimlarini shakllantirish integrativ usul va vositalar orqali amalga oshirib borilishini ta'minlashga erishish. Bu esa integrativ bilimlarni mustahkam o'zlashtirish va hissiy ongni shakllantirishga yaqindan yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. A. Xodjaboyev, I.Husanov “Kasbiy ta'lim metodologiyasi” Toshkent.: -2007
2. Artiqboyeva Z.A. Malaka oshirish tizimida maktab matematika o'qituvchilarining kasbiy-metodik ko'nikmalarini takomillashtirish: ped.f.n. diss. –T.: 2004. -163 b.
3. M.A. Urinboyeva, N.Sh. Djumanova, G.X. Karimova, Boshlang'ich sinflarda o'quv fanlarini integratsiyalash davr talabi-ilmiy maqola, Zamonaviy dunyoda pedagogika va psixologiya konferensiyasi
4. Mavlonova R.A. Boshlang'ich ta'limning integratsiyalashgan pedagogikasi. Metodik qo'llanma. – T.: Nizomiy nomidagi Toshkent davlat universiteti, 2005.
5. Muslimov N.A. Kasb ta'lim o'qituvchisini kasbiy shakllantirishning nazariy-metodik asoslari: ped.f.dok.diss. –T.:2007, -315 b
6. Olimov Q.T. va boshqalar Kasb ta'limi uslubiyati “Iqtisod moliya” Toshkent., 2006 y. 192 b.
7. R.Mavlonova, N.Rahmonqulova “Boshlang'ich ta'limda pedagogika, innovatsiya, integratsiya” o'quv qo'llanma, Toshkent.: – 2013
8. Sh. Nazirova, ta'lim tizimida innovatsiya, integratsiya va yangi texnologiyalar-ilmiy jurnal, Nam-2021. 80-bet.

9. Z. Kattaxo'jayeva Integratsiyalashgan ta'limni amalga oshirishda o'qituvchilar motivatsiyasini shakllantirish-ilmiy maqola, International scientific journal-2022